

تعاون و کشاورزی، سال ششم، شماره ۲۲، تابستان ۱۳۹۶

عوامل تأثیرگذار بر گرایش کشاورزان به انجام فعالیت‌های تعاونی در شهرستان نیشابور

علیرضا کرباسی^{۱*}، سمیه غفوری^۲، سمیه رحیمی^۳، علی رهنما^۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۸/۲۹ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۲/۳

چکیده

مطالعه حاضر با هدف بررسی و تحلیل عوامل مؤثر بر گرایش کشاورزان به فعالیت‌های تعاونی در شهرستان نیشابور انجام گرفت. داده‌های مورد نیاز از طریق مصاحبه و تکمیل پرسش‌نامه با ۱۰۰ کشاورز (عضو تعاونی و غیر عضو تعاونی) شهرستان نیشابور، که به صورت تصادفی انتخاب شدند، جمع‌آوری گردید. به منظور تحلیل داده‌ها از نرم افزار SHAZAM و مدل لاجیت استفاده شد. نتایج مطالعه نشان داد که متغیر وضعیت تأهل تأثیر منفی و معنی‌دار و متغیرهای داشتن انگیزه نسبت به فعالیت‌های گروهی، دانش و آگاهی تأثیر مثبت و معنی‌داری در گرایش کشاورزان نسبت به عضویت در تعاونی‌ها دارند. بر اساس نتایج، برگزاری جلسات برای کشاورزان و افزایش سطح آگاهی آنها در مورد تعاونی‌ها و اعطای کمک‌های مالی و غیره به کشاورزان موفق عضو تعاونی به منظور ایجاد انگیزه در دیگر کشاورزان برای عضویت در تعاونی‌ها پیشنهاد شد.

واژه‌های کلیدی: تعاونی، گرایش کشاورزان، الگوی لاجیت، شهرستان نیشابور

۱. استاد گروه اقتصاد کشاورزی، دانشگاه فردوسی مشهد

* نویسنده مسئول

۲. دانش آموخته اقتصاد کشاورزی، دانشگاه فردوسی مشهد
۳. دانش آموخته اقتصاد کشاورزی، دانشگاه فردوسی مشهد
۴. پژوهشگر گروه اقتصاد گردشگری جهاد دانشگاهی مشهد

مقدمه

هدف تمامی کشورهای در حال توسعه دستیابی به اشتغال، رفاه اجتماعی و توسعه پایدار به منظور برطرف کردن فقر و بیکاری و نیل به سعادت انسانی است. از این رو، دولت‌ها با توجه به شرایط زمانی و مکانی موجود، نظریات و الگوهای مختلفی از رشد و توسعه را در دستور کار خود قرار می‌دهند. در این راستا، الگوی کارایی و گسترش شرکت‌های تعاونی از جمله الگوهای مورد استفاده این کشورها در زمینه‌سازی برای ایجاد اشتغال و جهت‌گیری در مسیر توسعه پایدار محسوب می‌شود (شمس الدینی، ۱۳۸۸). لذا بسط و توسعه اشتغال مولد و کاهش بیکاری یکی از اهداف مهم تعاونی‌هاست؛ زیرا تعاونی‌ها با سرمایه‌گذاری موجب ایجاد اشتغال مولد می‌شوند. در واقع، یکی از اهداف کلان توسعه در اغلب کشورها و از جمله ایران، کاهش بیکاری و توسعه فعالیت‌های شغلی می‌باشد (مالکی، ۱۳۹۲). نظام تعاونی در بسیاری از کشورها یکی از بخش‌های اساسی در ساختارهای اقتصادی و اجتماعی محسوب می‌شود و نقش مهمی در رشد اقتصادی، فقرزدایی، اشتغال مولد، ایجاد فرصت‌های برابر اقتصادی، کاهش تصدی دولت، تقویت کارآفرینی و مدیریت و تمرکز سرمایه‌های کوچک در قالب سرمایه‌های متوسط و کلان از طریق ایجاد همدلی و همکاری‌های اقتصادی و فرهنگی بین مردم ایفا می‌کند (گندم‌زاده و ثمری، ۱۳۸۸: ۹۵) به طوری که در سراسر جهان ۱۰۰ میلیون شغل ایجاد کرده است و یک میلیارد نفر عضو دارد (IYC, 2012). به طور مشخص، تعاونی‌ها به کاهش شکاف میان کشورهای توسعه یافته و کشورهای در حال توسعه و ایجاد یک محیط بارور جهانی کمک می‌کنند (ILO, 2014). در دهه‌های اخیر، تعاونی‌ها به عنوان نهادی بالقوه برای تقویت و توسعه اجتماعی و اقتصادی و کاهش فقر مورد توجه قرار گرفته‌اند (Borda-Rodriguez & Vicari, 2014). در دوران پس از انقلاب، به تعاونی نگاهی ویژه معطوف شد به گونه‌ای که بر اساس اصل ۴۴، اقتصاد نظام جمهوری اسلامی ایران، مبتنی بر ۳ محور دولتی، خصوصی و تعاونی قرار گرفت (لطیفیان، ۱۳۸۵: ۶۳) که این امر باعث به وجود آمدن زمینه‌ای برای ایجاد تعاونی‌ها گردید و تعاونی‌های بسیاری در اشکال مختلف از جمله تعاونی مصرف، مسکن،

تولیدی، اعتبار و صنعتی با در بر گرفتن بخش مهمی از جمعیت کشور در شهر و روستا بوجود آمد. در این راستا، طبق هدف‌گذاری صورت گرفته، «باید سهم بخش تعاونی از اقتصاد در پایان برنامه پنجم توسعه به ۲۵ درصد برسد و تمامی توانمندی‌ها و ظرفیت‌های لازم برای رشد این بخش نیز به کار گرفته شود» (بستانی و همکاران، ۱۳۸۸: ۳۷ و ۳۸).

در برخی از کشورها، از جمله ایران، یکی از مشکلات اغلب کشاورزان غریبه بودن با تعاونی‌های تولید و ناتوانی در ترک روش‌های سنتی و قدیمی و روی آوردن به روش‌های نوین است. این امر سبب کناره‌گیری و بدبینی آنان نسبت به تعاونی می‌شود. این در حالی است که در بیشتر کشورها تعاونی‌ها یکی از ارکان اقتصاد محسوب می‌شوند و مقبولیت خاص پیدا کرده‌اند. البته در کشور ما، به‌خصوص بعد از تشکیل وزارت تعاون، رشد و توسعه این نهادهای مردمی چشمگیر بوده و روز به روز گسترش بیشتری یافته‌اند و به منزله یکی از کانون‌های تأمین نیازهای روزمره، جای واقعی خود را در بین توده‌های مردم باز کرده‌اند (حجازی، ۱۳۷۵: ۲۰). به نظر می‌رسد تنها میزان سرمایه در تشکیل تعاونی‌ها یا رونق گرفتن آنها مؤثر نمی‌باشد بلکه میزان انگیزه، دانش و معلومات، طرز فکر، محافظه‌کار یا نوآورانه بودن، رقابت اقتصادی، امور سازمانی و فنی که مستقیماً با مسائلی از قبیل مدیریت، آموزش، منابع مالی و... در ارتباط نزدیک هستند و از سویی محیط سیاسی- اجتماعی و اداری نیز بر گرایش روستاییان برای مشارکت در فعالیت‌های تعاونی تأثیر دارند (طاهر خانی و قرنی آرانی، ۱۳۸۲).

در جامعه روستایی، ضعف‌های اساسی در خصوص مشارکت مردم وجود دارد. مردم آن‌گونه که شایسته است، مشارکت و نقش آن در جنبه‌های مختلف زندگی روزمره خود را درک نکرده‌اند. لذا باید طبق برخی از اصول و روش‌ها، نگرش این افراد را تغییر داد و رغبت و انگیزه آنها را افزود و با برطرف کردن برخی از نیازهای آنان از طریق تعاونی، جذب و کشش آنان را به تعاونی افزایش داد و گرایش آنان را به عضویت در تعاونی‌های کشاورزی بیشتر کرد. بر همین اساس، در این پژوهش سعی شده است تأثیر و میزان عوامل مؤثر در سطح گرایش کشاورزان به

تشکیل شرکت‌های تعاونی در سال ۱۳۹۵ بررسی و شناسایی گردد و همچنین عوامل افزایش دهنده رغبت و انگیزه کشاورزان و گرایش آنان معرفی شود.

پیشینه تحقیق

مطالعه طاهرخانی و قرنی آرانی (۱۳۸۲) نشان داد که وضعیت سکونت، دولت، مشارکت، آگاهی، وضعیت اشتغال، نوع شغل و ریسک تأثیر مثبت و معنی‌داری بر گرایش افراد به عضویت در تعاونی دارد.

جلالی و کرمی (۱۳۸۵) نشان دادند که ارتباط با کارمندان منابع طبیعی، تقدیرگرایی، دانش فنی فرد، سطح سواد، منفعت-هزینه، پیامد اجتماعی مشارکت، خدمات ترویجی و تأمین نهاده همبستگی مثبت و معنی‌داری با متغیر میزان مشارکت فرد در تعاونی دارند.

شاهرودی و چیدری (۱۳۸۷) طی مطالعه‌ای به این نتیجه رسیدند که متغیرهای میزان تحصیلات، سطح زیر کشت، درآمد سالانه، تماس‌های ترویجی، مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی، وضعیت آبیاری منطقه از دیدگاه آب‌بران و وضعیت مشارکت کشاورزان در زمینه مدیریت شبکه‌های آبیاری با نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در تعاونی آب‌بران در استان خراسان رضوی رابطه مثبت و معنی‌دار دارند.

گندم‌زاده و ثمری (۱۳۸۸) در مطالعه‌ای در شهرستان طبس نشان دادند بین فاصله محل سکونت تا شرکت تعاونی، ارتباط اعضا با مدیر عامل، میزان رضایت، سطح نیاز، انگیزه، شناخت از شرکت و افزایش سرمایه با گرایش افراد به عضویت در تعاونی‌های تولید رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد.

ابراهیمی و همکاران (۱۳۸۹) در بررسی خود روی عوامل مؤثر بر ارتقای مشارکت اعضا در اتحادیه‌ها و تعاونی‌های مصرف نشان دادند که مشارکت زنان در تعاونی‌ها نسبت به مردان کمتر است.

کرباسی و همکاران (۱۳۹۱) گزارش دادند که متغیرهای سن، وضعیت تأهل، آشنایی با تعاونی و نحوه عملکرد آن، آشنایی با تعاونی‌های منطقه، تعداد افراد خانوار، تحصیلات، جنسیت و هزینه متوسط ماهانه به ترتیب در به وجود آوردن تمایز بین دو گروه عضو تعاونی و غیر عضو بیشترین اهمیت را دارند.

مشرقی و همکاران (۱۳۹۱) با بهره‌گیری از تحلیل رگرسیون نشان دادند که میزان تحصیلات، درآمد، دسترسی به نهاده‌ها، کلاس‌های آموزشی و سابقه کشاورزی بر گرایش روستاییان شهرستان بابل به عضویت در تعاونی‌های کشاورزی اثرگذارند.

پژوهش تقی پور و همکاران (۱۳۹۲) در شهرستان گچساران نشان داد که ۴/۴۸ درصد کشاورزان دارای نگرش مثبت و ۶/۵۱ درصد دارای نگرش منفی نسبت به عضویت در تعاونی آب‌بران بودند. بر اساس نتایج ضریب همبستگی، بین میزان آگاهی کشاورزان از اصول تعاون، میزان اراضی کشاورزی، سن و تحصیلات کشاورزان با متغیر نگرش نسبت به تعاونی آب‌بران رابطه آماری معنی‌داری وجود ندارد، اما بین تعداد قطعات اراضی کشاورزی، سابقه فعالیت کشاورزی و تعداد اعضای خانوار با نگرش نسبت به تعاونی‌های آب‌بران رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد.

چهارسوقی امین و همکاران (۱۳۹۳) در بررسی گرایش دانشجویان سال آخر علوم کشاورزی دانشگاه‌های استان ایلام به اشتغال در بخش تعاون نشان دادند که متغیرهای سن و موانع موجود بر سر راه توسعه تعاونی‌های تخصصی کشاورزی رابطه منفی و معنی‌دار و متغیرهای میزان اعطای مشوق‌های ضروری برای تشکیل تعاونی‌های تخصصی کشاورزی، سطح آگاهی پاسخگویان از تعاونی‌های مذکور، جنسیت، محل سکونت و مقطع تحصیلی رابطه مثبت و معنی‌دار با گرایش به اشتغال در بخش تعاون دارند.

لارسن و همکاران (Laurson et al., 2008) در مطالعه‌ای به بررسی ویژگی‌های سازمانی و مشارکت اعضا در تعاونی‌های کشاورزی در دانمارک با استفاده از نظریه برنامه‌ریزی شده پرداختند و به این نتیجه رسیدند که اعضا از تعاونی‌ها نسبتاً راضی می‌باشند و مشارکت اعضا در تعاونی‌های تولیدی بیشتر از تعاونی‌های عرضه می‌باشد.

پژوهش گالوینا و نیلسون (Golovina & Nilsson, 2009)، در کورگان^۷ روسیه نشان داد که اعضا نگرش مثبتی به تعاونی‌ها ندارند و اعتماد کمی به آنها دارند. همچنین تمایل کمی به داد و ستد با تعاونی‌ها و سرمایه‌گذاری در آن دارند و بسیاری از اعضا قصد ترک تعاونی‌ها را دارند. پادویال (Pavdial, 2010) نشان داد که بین تشکیل و توسعه تعاونی‌های تولیدی در مناطق روستایی بنگلادش با میزان مشارکت اجتماعی، تماس‌های ترویجی و اعتماد اجتماعی - نهادی رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد. محمود زاده و صبوری (Mahmoodzadeh & Sabouri, 2014) نیز نشان دادند که عوامل اجتماعی، اقتصادی، اداری و آشنایی با عوامل آموزشی از عوامل مؤثر بر تمایل کشاورزان برای ایجاد تعاونی‌های تولید در شهرستان مهاباد بوده که ۸۰/۸۳ درصد از واریانس را تبیین کرده‌اند.

مبانی نظری

در حالت کلی، زمانی که متغیر وابسته به صورت کیفی است و یا ارزش دوگانه صفر و یک دارد، از الگوهای رگرسیونی با متغیرهای کیفی استفاده می‌شود. برای برآورد این الگوها، روش‌های مختلفی مانند الگوی احتمال خطی^۸، الگوی لاجیت^۹ و الگوی پروبیت^{۱۰} وجود دارند. اما وجود مشکل واریانس ناهمسانی، نرمال نبودن توزیع جمله اخلاص، احتمال قرار گرفتن مقادیر خارج از محدوده صفر و یک برای متغیر وابسته و همچنین پایین بودن R^2 در الگوی احتمال خطی، استفاده از این الگوها را محدود کرده است. این مشکل موجب می‌شود که الگوهای لاجیت و پروبیت، به عنوان جایگزین قوی، به طور گسترده‌ای مورد استفاده قرار گیرند (ابریشمی، ۱۳۸۵). مهم‌ترین ویژگی روش لاجیت این است که نیازی به برقراری فرض‌های نرمالیتی و همسانی ماتریس‌های کوواریانس نیست. ویژگی دیگر تجزیه و تحلیل لاجیت، تبدیل غیر خطی داده‌های ورودی است که با این کار اثر متغیرهای خارجی کاهش می‌یابد (گجراتی، ۲۰۰۵). تحلیل لاجیت شیوه پرکاربردی است که در

7. Kurgan

8. Linear probability Model

9. Logit model

10. Probit model

آن احتمال یک پیامد دو مقوله‌ای (دو مقداری) به مجموعه‌ای از متغیرهای پیش‌بینی کننده بالقوه مرتبط می‌شود.

با توجه به ماهیت این مطالعه، متغیر وابسته برای کشاورزانی که گرایش به انجام فعالیت‌های تعاونی دارند برابر یک و برای سایر کشاورزان برابر صفر خواهد بود. حال فرض کنید ویژگی گرایش کشاورزان به انجام فعالیت‌های تعاونی با متغیر Y_i نشان داده شود که تحت تأثیر مجموعه‌ای از متغیرهای مستقل (X_i) زیر است: سن کشاورز (X_1) به سال، فاصله منزل تا تعاونی (X_2) به کیلومتر، تحصیلات (X_3) در چهار طبقه و متغیرهای مجازی (D_i) شامل: جنسیت (D_1) (مرد برابر یک و زن برابر صفر)، وضعیت تأهل (D_2) (متأهل برابر یک و مجرد برابر صفر)، نیاز به فعالیت گروهی (D_3) (نیاز به فعالیت گروهی دارد برابر یک در غیر این صورت برابر صفر)، سوابق فعالیت‌های گروهی (D_4) (سابقه فعالیت‌های گروهی دارد برابر یک در غیر این صورت برابر صفر)، انگیزه (D_5) (انگیزه به حضور در فعالیت‌های تعاونی برابر یک در غیر این صورت برابر صفر)، دانش و آگاهی (D_6) (دارا بودن دانش و آگاهی نسبت به تعاونی و فعالیت‌های تعاونی برابر یک و در غیر این صورت برابر صفر)، آشنایی با عملکرد (D_7) (آشنا بودن با عملکرد تعاونی برابر یک و در غیر این صورت برابر صفر) و آشنایی با درآمد (D_8) (آشنا بودن با درآمدهای ایجاد شده توسط تعاونی عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر). در الگوی لاجیت، رابطه متغیرهای مستقل و متغیر مجازی با متغیر وابسته گرایش کشاورزان به انجام فعالیت‌های تعاونی با رابطه زیر نشان داده شده است:

$$Y_i = \alpha + \sum_{i=1}^3 \beta_i X_i + \sum_{i=1}^8 \gamma_i D_i + \varepsilon_i \quad (1)$$

روش شناسی تحقیق

جامعه آماری این پژوهش کشاورزان شهرستان نیشابور در سال ۱۳۹۵ بودند. برای جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز در این مطالعه از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده ($n = \frac{N\delta^2}{(N-1).D + \delta^2}$) بهره گرفته شد؛ زیرا فهرست تمام کشاورزان شهر بر اساس جداول آماری اداره کشاورزی شهرستان نیشابور در دسترس قرار داشت. شیوه مشخص نمودن افراد نمونه، که می‌بایست مورد مصاحبه قرار گیرند،

استفاده از جدول اعداد تصادفی بوده است. در این رابطه، N (۲۱۵۸۷) اندازه جامعه آماری کشاورزان شهرستان نیشابور، δ^2 (۱/۵۶) اندازه واریانس سطح زیر کشت محاسبه شده با استفاده از داده های موجود در اداره آمار کشاورزی شهرستان D ($\frac{B^2}{4}$) میزان انحراف در نظر گرفته شده و B (۰/۲۵) میزان خطاست. با توجه به روش نمونه گیری مذکور و اطلاعات بالا، حجم نمونه به صورت زیر تخمین زده شد:

$$n = \frac{N\delta^2}{(N-1).D + \delta^2} = \frac{21587 \times 1/56}{(21587-1) \times 0.0625 + 0.0625} = 99/38 = 100$$

به این ترتیب، تعداد ۱۰۰ نفر از کشاورزان شهرستان نیشابور در سال ۱۳۹۵ به طور تصادفی انتخاب و پرسش نامه ها از طریق مصاحبه حضوری تکمیل شد.

نتایج و بحث

از میان ۱۰۰ پرسش نامه تکمیل شده در بین کشاورزان، میزان تمایل به عضویت در تعاونی و انجام فعالیت های گروهی، انگیزه و دانش و آگاهی مطابق اطلاعات جدول امی باشد.

جدول ۱. وضعیت اجتماعی کشاورزان

موارد	بلی	خیر
تمایل افراد برای عضویت در تعاونی	٪۸۲	٪۱۸
نیاز به انجام فعالیت های گروهی	٪۹۰	٪۱۰
سوابق انجام فعالیت های گروهی	٪۸۰	٪۲۰
انگیزه برای انجام فعالیت های گروهی	٪۸۴	٪۱۶
دانش و آگاهی	٪۷۹	٪۲۱

مأخذ: یافته های تحقیق

نتایج حاصل از برآورد الگوی مورد بررسی عوامل مؤثر بر گرایش کشاورزان برای عضویت در تعاونی در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲. متغیرهای مورد استفاده در الگوی لاجیت (گرایش کشاورزان به عضویت در تعاونی)

متغیر	ضریب	آماره t	کشش		اثر نهایی
			میانگین	وزنی	
عرض از مبدأ	-۰/۲۴۵	-۰/۱۲۰	-۰/۰۱۷	-۰/۰۲۶	.....
جنسیت	۰/۹۹۸	۰/۸۶۶	۰/۰۶۴	۰/۰۹۵	۰/۰۴۷
سن (سال)	۰/۰۵۳	۱/۲۲۱	۰/۱۴۹	۰/۲۲۶	۰/۰۰۳
وضعیت تأهل	-۳/۵۹۰	-۱/۹۱۶	-۰/۲۲۴	-۰/۳۶۰	-۰/۰۲۹
سطح تحصیلات	-۰/۶۵۵	-۱/۳۹۱	-۰/۰۵۱	-۰/۰۸۶	-۰/۰۴۲
فاصله منزل تا تعاونی (کیلو متر)	۰/۰۰۱	۰/۱۴۱	۰/۰۰۰۹	۰/۰۰۲	۰/۰۰۰۱
نیاز به فعالیت‌های گروهی	-۲/۴۳۱	-۱/۵۳۶	-۰/۱۵۳	-۰/۲۳۰	-۰/۰۲۷
سوابق فعالیت‌های گروهی	-۰/۲۵۹	-۰/۲۴۳	-۰/۰۱۴	-۰/۰۲۴	-۰/۰۰۶
انگیزه	۳/۶۴۸	۳/۰۸۶	۰/۲۱۴	۰/۲۷۶	۰/۵۱۴
دانش و آگاهی	۳/۳۵۸	۲/۷۱۴	۰/۱۸۶	۰/۲۰۸	۰/۴۴۲
آشنایی با عملکرد تعاونی	-۰/۴۲۷	-۰/۴۱۰	-۰/۰۲۱	-۰/۰۲۸	-۰/۰۱۰
آشنایی با درآمد	۱/۰۰۲	۱/۰۰۶	۰/۰۴۷	۰/۰۵۳	۰/۰۴۸
نسبت درست‌نمایی: ۳۵/۵۱۴				درصد معنی داری: ۰/۰۰۰۰۲۰	
ضریب تعیین استرلا: ۰/۳۶				ضریب تعیین مادالا: ۰/۲۹	
ضریب تعیین کراگ اوهلر: ۰/۴۹				ضریب تعیین مک فادن: ۰/۳۷	
درصد صحت پیش بینی: ۰/۸۵					

مأخذ: یافته‌های تحقیق

بر اساس اطلاعات این جدول، متغیر وضعیت تأهل تأثیر منفی و معنی داری بر گرایش افراد به عضویت در تعاونی دارد که این نتیجه منطبق با نتیجه تحقیق کرباسی و همکاران (۱۳۹۱) می‌باشد. متغیر انگیزه برای شرکت در فعالیت گروهی (تعاونی) تأثیر مثبت و معنی داری بر گرایش افراد جهت عضویت در تعاونی دارد و بیشترین مقدار t نیز برای این متغیر به دست آمد که نشان دهنده اهمیت بیشتر حضور متغیر انگیزه در مدل در مقایسه با متغیرهای دیگر است که مشابه نتیجه تحقیق گندم‌زاده و ثمری (۱۳۸۸) می‌باشد. در نهایت، سطح دانش و آگاهی تأثیر مثبت و معنی داری بر گرایش افراد برای عضویت در تعاونی دارد. این نتیجه همسو با نتایج تحقیقات طاهرخانی و قرنی‌آرانی (۱۳۸۲)،

جلالی و کرمی (۱۳۸۵)، گندم‌زاده و ثمری (۱۳۸۸) و چهارسوقی امین و همکاران (۱۳۹۳) می‌باشد. اثرنهایی برآورد شده برای متغیر وضعیت تأهل نشان داد با ثابت بودن سایر عوامل، متأهل‌ها نسبت به مجردها ۰/۰۲۹ واحد احتمال تمایل کمتری برای گرایش در تعاونی دارند. دلیل این رفتار کاملاً منطقی است، زیرا افراد مجرد وقت بیشتری برای پرداختن به فعالیت‌های گروهی مانند تعاونی دارند و همچنین هزینه‌های زندگی برای افراد مجرد نسبت به افراد متأهل کمتر است، بنابراین راحت‌تر می‌توانند حق عضویت خود را بپردازند. کشش کل وزنی برای متغیر وضعیت تأهل، برابر با ۰/۳۶۰- می‌باشد که نشان می‌دهد با فرض ثابت بودن سایر عوامل، متأهل‌ها نسبت به مجردها ۰/۳۶۰ درصد احتمال تمایل کمتری برای گرایش به عضویت دارند که مطابق با انتظار می‌باشد. دلیل چنین رفتاری پیش‌تر توضیح داده شده است.

اثر نهایی انگیزه حکایت از آن دارد در شرایط ثابت سایر عوامل، احتمال گرایش کشاورزان برای عضویت در تعاونی در گروه کشاورزان با انگیزه به اندازه ۰/۵۱۴ واحد می‌باشد، زیرا هرچه افراد برای انجام فعالیت‌های گروهی انگیزه بیشتری داشته باشند انگیزه برای فعالیت در تعاونی‌ها را نیز خواهند داشت. در واقع معرفی تعاونی‌های تشکیل شده روستایی واجد شرایط برای دریافت تسهیلات و ارائه خدمات فنی و آموزشی و نیز کمک به زنجیره تولید، فروش و صادرات محصولات تعاونی می‌تواند از موارد ایجاد انگیزه در کشاورزان باشد. کشش کل وزنی برای متغیر انگیزه برابر با ۰/۲۷۶ می‌باشد که نشان داد با فرض ثابت بودن سایر عوامل، افراد با انگیزه نسبت به افراد بی انگیزه ۰/۲۷۶ درصد احتمال تمایل بیشتری برای گرایش به عضویت دارند که مطابق با انتظار می‌باشد.

اثر نهایی دانش و آگاهی حکایت از آن دارد که در شرایط ثابت سایر عوامل، احتمال گرایش کشاورزان برای عضویت در تعاونی در گروه کشاورزان دارای دانش و آگاهی نسبت به سایر کشاورزان به اندازه ۰/۴۴۲ واحد می‌باشد، زیرا هرچه میزان آگاهی افراد از تعاونی‌ها بیشتر باشد، در واقع با ساختار تعاونی‌ها آشنا می‌شوند. همچنین تأثیر دانش و آگاهی از اصول تعاون نشان داد که افزایش آگاهی کشاورزان و روستاییان از فلسفه و اصول تعاونی می‌تواند به شکل‌گیری باورهای

مشترک در مورد کارآمدی و قابلیت مشارکت‌های تعاونی در بخش کشاورزی در بین روستاییان و مشخص شدن مزیت‌های عضویت در تعاونی منجر شود. بنابراین، احتمال گرایش کشاورزان برای عضویت بیشتر خواهد شد. کشش کل وزنی برای متغیر دانش و آگاهی برابر با ۰/۲۰۸ می‌باشد که این ضریب نیز تمایل بیشتر افراد دارای دانش و آگاهی را به عضویت در تعاونی تأیید می‌کند.

متغیر جنسیت اگرچه از لحاظ آماری معنادار نشده است، اما علامت آن مثبت و مطابق انتظار است؛ زیرا زنان کشاورز با توجه به مسئولیت‌های خانه‌داری و همچنین کمک به همسر در کشاورزی، زمان کمتری برای فعالیت‌های تعاونی دارند. اثر نهایی سن نشان می‌دهد که با ثابت بودن سایر عوامل، یک واحد افزایش در سن منجر به افزایش احتمال گرایش به عضویت در تعاونی به اندازه ۰/۰۰۳ واحد می‌شود. این متغیر از لحاظ آماری معنی‌دار نشده است اما علامت متغیر کاملاً منطقی است؛ زیرا افراد میان‌سال و مسن نسبت به افراد جوان دارای تجارب بیشتری هستند و یکی از عوامل موفقیت در کارها را فعالیت‌های گروهی مانند تعاونی می‌دانند، بنابراین گرایش بیشتری به عضویت خواهند داشت. همچنین متغیرهای میزان تحصیلات، فاصله منزل تا تعاونی، نیاز به انجام فعالیت‌های گروهی، سوابق فعالیت‌های گروهی، آشنایی با عملکرد و آشنایی با درآمد از لحاظ آماری معنی‌دار نمی‌باشند و اثر نهایی این متغیرها به ترتیب برابر ۰/۰۴۲، ۰/۰۰۰۱، ۰/۰۲۷، ۰/۰۰۶، ۰/۰۱۰- و ۰/۰۴۸ می‌باشد. متغیر آشنایی با درآمد نیز دارای علامت کاملاً منطقی و مورد انتظار است؛ زیرا افرادی که آشنایی بیشتری با درآمدهای تعاونی دارند، گرایش بیشتری به عضویت خواهند داشت.

ارقام R^2 حاکی از برآورد مناسب الگو دارد. آماره حاصل از آزمون نسبت راست‌نمایی معادل ۳۵/۵۱ می‌باشد. مقدار این آماره نشان می‌دهد که متغیرهای موجود در الگو تغییر در متغیر وابسته را در سطح بالایی توضیح می‌دهند. همچنین میزان صحت پیش‌بینی الگوی لاجیت برآورد شده ۸۵ درصد می‌باشد که عدد مطلوبی است و دقت پیش‌بینی الگو را نشان می‌دهد. این معیار هرچه به یک نزدیک‌تر باشد نشان دهنده بهتر بودن نیکویی برازش الگو خواهد بود.

پیشنهادها

با توجه به معنی دار شدن متغیر وضعیت تأهل و اینکه بیشتر افراد مجرد گرایش به عضویت در تعاونی دارند، بایستی از طریق راهکارهایی مانند ارائه خدمات بهتر به کشاورزان متأهل، مانند دادن وام، آنها را به فعالیت‌های تعاونی ترغیب کرد. برگزاری جلساتی برای کشاورزان، به منظور آشنا کردن آنها با فعالیت‌های تعاونی و ارتقای سطح آگاهی شان از مزیت‌های تعاونی و نحوه مدیریت تعاونی‌های کشاورزی می‌تواند در گرایش کشاورزان به تعاونی تأثیر بسزایی داشته باشد. انگیزه عملی ایجاد تعاونی کشاورزی ارتباط مستقیم با توانایی کشاورزان از نظر تجمیع منابع و تولید آنها دارد. در اغلب شرایط، برای کشاورز ساخت فرآورده‌ای یا در اختیار گرفتن خدمتی گران تمام می‌شود. تعاونی روشی برای آنهاست تا به صورت انجمن به یکدیگر ببینند و در نتیجه گروهی از کشاورزان به طور دسته‌جمعی در مقایسه با وضعیت انفرادی بتوانند نتیجه بهتری به دست آورند. تعاونی‌ها باید با ایجاد انگیزه‌های لازم بتوانند زمینه مشارکت اعضا را فراهم نمایند که یکی از راه‌های تحقق این امر، جلب اعتماد آنان از طریق اعمال مدیریت توانمند می‌باشد. برای ایجاد انگیزه و تمایل به عضویت در تعاونی‌ها باید سعی شود در قالب مناسبت‌های گوناگون از قبیل هفته تعاون، هفته جهاد کشاورزی و .... از کشاورزان عضوی که سطح عملکردشان نسبت به سال گذشته بیشتر بوده است، با اعطای کمک‌های مالی و یا دادن سهمیه بیشتر از نهاده‌های لازم، قدردانی شود تا زمینه‌ای برای عضویت دیگر کشاورزان نیز فراهم شود. همچنین کمک به رفع مشکلات بازاریابی، فروش و صادرات محصولات تولیدشده این واحد می‌تواند در افزایش انگیزه کشاورزان به فعالیت‌های تعاونی بسیار مؤثر باشد. با برگزاری کلاس‌های آموزشی و توجیهی نیز باید ذهن و فکر روستاییان را به سوی مشارکت فعال سوق داد و به ایفای نقش مؤثرتر تعاونی‌ها در زمینه اشتغال و کارآفرینی در روستاها کمک کرد.

منابع

- ابراهیمی، ع.، طاعتی، آ.، مهدیه، ا. و کنعانی، ع. ۱۳۸۹. عوامل موثر بر ارتقای مشارکت اعضا در اتحادیه‌ها و تعاونیهای مصرف. *ماهنامه تعاون*، ۲۱، ۱۲۹-۱۵۳.
- ابریشمی، ح. ۱۳۸۵. *مبانی اقتصاد سنجی*. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- بستانی، ر. م.، حیدری، ع. ق. و صدیقی، ح. ۱۳۸۸. بررسی عوامل مؤثر بر ترویج و توسعه فرهنگ تعاون در استان سیستان و بلوچستان، *مجله تعاون*، ۲۰ (۲۱۰-۲۱۱): ۳۵-۵۳.
- تقی پور، م.، عباسی، ع.، چیدری، م. و حیدری، ع. ق. (۱۳۹۲)، تحلیل نگرش کشاورزان شهرستان گچساران نسبت به تشکیل تعاونی‌های آب بران، *تعاون و کشاورزی*، (۶)، ۱-۲۲.
- جلالی، م. و کرمی، ع. ۱۳۸۵. تعیین عوامل موثر بر مشارکت مرتع داران در تعاونی‌های مرتع داری استان کردستان. *پژوهش و سازندگی*، ۷۰، ۳۵-۴۵.
- چهارسوقی امین، ح.، سعیدی، ح. و آرایش، م. ب. (۱۳۹۳). گرایش دانشجویان سال آخر علوم کشاورزی دانشگاه‌های استان ایلام به اشتغال در بخش تعاون، *تعاون و کشاورزی*، ۳ (۱۱)، ۵۳-۷۶.
- حجازی، ی. (۱۳۷۵). *مهندسی فرایند فعالیتهای آموزشی و ترویجی*. تهران: معاونت ترویج و مردمی وزارت جهاد.
- شاهرودی، ع. و چیدری، م. ۱۳۸۷. عوامل تأثیرگذار بر نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در تعاونی آب بران (مطالعه موردی در استان خراسان رضوی). *مجله علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی*، ۱۱ (۴۲): ۲۹۹-۳۱۲.
- شمس الدینی، ع. (۱۳۸۸). نقش شرکت‌های تعاونی در توسعه پایدار شهرستان ممسنی. *تعاون*، ۲۰ (۲۰۴ و ۲۰۵)، ۸۹-۱۰۳.
- طاهرخانی، م. و قرنی آرانی، ب. (۱۳۸۲). مطالعه عوامل موثر بر گرایش روستاییان به تشکیل تعاونی‌های روستایی (مطالعه موردی: دهستان قنات قم). *فصلنامه تحقیقات جغرافیایی*، ۷۸، ۸۱-۱۰۱.

کرباسی، ع.ر.، حسین زاده، م. و رهنما، ع. (۱۳۹۱). عوامل مؤثر بر تمایل افراد نسبت به عضویت در تعاونی (مطالعه موردی: مشهد). اولین همایش ملی جهاد اقتصادی ۲۳ آبان ۱۳۹۱. دانشگاه مازندران.

گجراتی، د. (۲۰۰۵). مبانی اقتصاد سنجی (جلد ۲). تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
گندم زاده، ر. و ثمری، د. ۱۳۸۸. عوامل مؤثر بر گرایش کشاورزان به عضویت در تعاونی‌های تولید شهرستان طبس، مجله تعاون، ۲۰ (۲۱۲)، ۹۱-۱۱۴.

لطیفیان، ا. ۱۳۸۵. بررسی عملکرد شرکت‌های تعاونی کشاورزی استان خراسان بزرگ، ماهنامه علمی پژوهشی دانشگاه شاهد، ۱۳ (۲۰)، ۶۱-۸۴.

مالکی، ه. (۱۳۹۲). تعیین جایگاه تعاون (روستایی، کشاورزی و تولید روستایی). فصلنامه تعاون و روستا، ۵ (۱۷ و ۱۸)، ۹-۳۸.

مشرقی، ن.، حاجیوند، ش.، رکنی، م. و دولتیار قشلاقی، م. (۱۳۹۱). مطالعه عوامل تأثیرگذار بر گرایش روستائیان به عضویت در تعاونی‌های تولید روستایی مطالعه موردی: شهرستان بابل. اولین کنفرانس ملی راهکارهای دستیابی به توسعه پایدار در بخش کشاورزی. مؤسسه عالی مهر روند، وزارت کشور، مؤسسه حمایت از طبیعت ایران. ۱۶ و ۱۷ اسفند ۱۳۹۱. تهران.

Borda-Rodriguez, A., & Vicari, S. (2014). Rural co-operative resilience: The case of Malawi. *Journal of Cooperative Organization and Management*, 2(1), 1-11.

Golovina, S., & Nilsson, J. 2009. *Russian agricultural producers' changing attitudes towards Top-Down Organized Cooperatives*. International Workshop "Rural Cooperation in the 21st Century: Lessons from the Past, Pathways to the Future".

ILO (International Labour Organization). (2014). *Cooperatives and the sustainable development goals*. A contribution to the post-2015 Development Debate. A Policy Brief. Cooperatives Unit Enterprises Department 4 route des Morillons.

- IYC (2012). *Agricultural cooperatives: paving the way for food security and rural development*. International Year of Cooperatives. Retrieved from <http://www.iyc.org/images/empent/static/coop/pdf/english.pdf>.
- Laursen, C. V., Karantininis, K. & Bhuyan, S. 2008. *organizational characteristics and member participation in agricultural cooperatives: evidence from modern Danish cooperatives*. The Role of the Cooperatives in the European Agro-food System. Bologna. 1-18
- Mahmoodzadeh, J., & Sabouri, M. S.(2014). Factors affecting farmers' tendency to establish production cooperatives by factor analysis in Mahabad (west Azarbaijan province, Iran). *International Journal of Plant, Animal and Environmental Science*, 4(2), 245-250.
- Pavdial, K. (2010). *How to leverage the co-operative movement for poverty reduction, growth and investment group*. Retrieved From http://www.iseg.utl.pt/~depteco/ iseg_ecosemin 0304_sabs.pdf.

Factors Affecting the Tendency of Farmers to Undertake Cooperative Activities in Neyshabour Township

A. Karbasi^{11*}, S. Ghafouri¹², S. Rahimi¹³, A. Rahnama¹⁴

Received: Nov 19, 2016 Accepted: Apr 23, 2017

Abstract

This study examined affecting factors on the tendency of farmers to undertake cooperative activities In Neyshabour. The data were collected randomly by 100 farmers of Neyshabour through interviews and questionnaires. The logit model and SHAZAM Software were used for analyzing data. The results showed that marital status had a significant and negative impact, and, also, motivation toward group activities and knowledge, had a significant and positive impact on farmers' attitudes towards membership in cooperatives. Based on the results it was recommended that Enhance farmers' awareness regarding cooperatives meetings and also in various events such as cooperative week, week of agriculture, member farmers that performance level was higher than last year be rewarded by granting financial aid or more inputs necessary quota in order to providing a context for member farmers.

Keywords: Cooperatives, Farmers Orientation, Logit Model, Neyshabour Township

---

11. Professor, Faculty of Agricultural Economics, Ferdowsi University of Mashhad, Iran
*Corresponding Author E-mail:arkarbasi2002@yahoo.com

12. Former Master Student, Faculty of Agricultural Economic, Ferdowsi University of Mashhad, Iran

13. Former Master Student, Faculty of Agricultural Economic, Ferdowsi University of Mashhad, Iran

14. Researcher, Department of Tourism Economics, Iranian Academic Center for Education, Culture and Research (ACECR), Mashhad, Iran